

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-233-3-20>

Міхровська Марина

кандидатка юридичних наук

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ – ВАЖЛИВИЙ КРОК ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Анотація. Електронне урядування вже давно стало невід’ємною складовою повсякденного життя будь-якої розвинутої демократичної держави. Проте пандемія 2020 року поставила всі країни світу, в тому числі Україну, в нові умови, коли тотальна цифровізація не є привілеєм, а життєвою необхідністю. Відтак, електронне урядування мало розвиватися прискореними темпами. Автором було проаналізовано особливості впровадження електронного урядування в Україні, виокремлено переваги та недоліки окремих етапів такого впровадження, проаналізовано перспективи подальшого розвитку, здійснено розмежування суміжних понять, таких, «електронне урядування», «цифрова трансформація», «діджиталізація», «діджиталізація», «цифрова держава» тощо. Окрім того, автор звертає увагу на те, що в найрозвинутіших країнах з точки зору розвитку інформаційних технологій все частіше відмовляються від вже такого вже звичного для України терміну «електронне урядування» на користь нового, більш складного та багатогранного поняття – «цифрове урядування». Нами було досліджено сутність та ознаки цього нового для України явища, проведено порівняльний аналіз з урядуванням електронним та зроблено висновки щодо доцільності та можливості переходу до цифрового урядування в сучасних умовах в Україні.

Ключові слова: електронне урядування, діджиталізація, цифровізація, цифрові трансформації, цифрове урядування, права людини.

Вступ

Вже друге десятиліття поспіль поняття «електронне урядування» є невід'ємною складовою сучасного словника української мови поряд з такими спорідненими поняттями, як електронна демократія, електронна держава, діджиталізація. Відтак, не стало й несподіванкою те, що у 2019 році саме слово «діджиталізація» було визнано «словом року» [1], що засвідчило важливість та вагомість таких явищ в житті нашої держави. Звісно, в умовах пандемії, питання електронної взаємодії «вимушено» стало надважливим, оскільки безконтактна взаємодія є не тільки зручною альтернативою паперовій, але й безпечним і, подекуди, єдиним можливим варіантом такої взаємодії.

Швидкий обмін інформацією та доступ до неї забезпечують цифрові технології, що якісно змінили сучасне суспільство, яке нерідко іменують інформаційним – суспільством, в якому інформація і знання продукуються в єдиному інформаційному просторі та основними ознаками якого є: збільшення ролі інформації і знань в житті суспільства; зростання кількості людей, зайнятих інформаційними технологіями, комунікаціями і виробництвом інформаційних продуктів і послуг, зростання їх частки у валовому внутрішньому продукті; зростання інформатизації та ролі інформаційних технологій в суспільних, бізнесових та особистих відносинах; створення глобального інформаційного простору [2].

Надзвичайно важливу роль у цих процесах відіграє електронне урядування, яке, за останні роки, фактично стало синонімом поняття «демократична держава». Електронне урядування є складним та багатоаспектним явищем, що походить від поняття «урядування».

Урядуванням вважається процес взаємодії органів влади із суспільними інститутами та громадянами у процесі прийняття

рішень. Це управлінський аспект діяльності усієї системи влади в країні. Робочі документи ЄС та ООН [3] визначають, що урядування можна розглядати як практику економічної, політичної і адміністративної влади з управління справами держави на всіх рівнях. Це поняття об'єднує механізми, процеси та інститути, через які громадяни і групи висловлюють свої інтереси, реалізують законні права, виконують обов'язки і балансують між розбіжностями. Урядування є процесом оперативного прийняття рішень щодо взаємодії двох сторін, однією з яких виступає суб'єкт публічної адміністрації, а іншою, – громадяни (як безпосередньо, так і опосередковано), з питань, що стосуються здійснення публічного управління.

У свою чергу електронне урядування українським законодавством електронне урядування визначається в якості форми організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [4]. Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН) визначає електронний уряд як уряд, який, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології, надає громадянам та підприємствам можливість взаємодіяти з урядом, використовуючи різноманітні електронні засоби масової інформації [5].

1. Електронне урядування та суміжні терміни

Поряд з поняттям «електронне урядування» повсякчас зустрічаються і інші терміни, які в своїй сукупності складають т. зв. «цифрову термінологію», яка в останні роки набула надзвичайної популярності. Так, поширеними стали такі терміни, як

«діджиталізація», «цифровізація», «цифрова держава», «цифрова трансформація» тощо. А слово «діджиталізація», як вже було згадано, навіть було обране словом 2019 року [1], що засвідчило загальне визнання та актуальність такої термінології.

Разом з тим, часто схожі терміни, такі, як «оцифрування», «цифровізація», «цифрова трансформація», а також «діджитизація» та «діджиталізація» спричиняють непорозуміння та призводять до некоректного вживання термінів.

Відтак, для початку, звернемо увагу на два найбільш подібні терміни: «діджитизація» та «діджиталізація». Варто відразу підкреслити, що «діджитизація» – те ж саме, що і «оцифрування» в перекладі, а «діджиталізація» – це «цифровізація» [6].

Так, термін «діджитизація» («оцифрування»), який застосовувався у 1990-х роках, означав «процес від підготовки та перетворення до представлення та архівування» аналогових друкованих документів усіх видів у цифровий, тобто машиночитаний та передаваний формат [7]. Іншими словами, під оцифруванням ми розуміємо перетворення всіх паперових документів в електронний (цифровий) аналог. Оцифрування є лише першою фазою цифровізації, яка, за своєю суттю, є більш складним процесом.

З цього приводу проф. Куйбіда В.С. зазначив: «Цифрові технології вимагають цифрової інформації, а оцифрування – це лише процес приведення інформації до цифрового формату. Однак для цифрових трансформацій (перетворень) недостатньо лише оцифрування даних» [8]. І з цим важко не погодитись. Перевести документи з паперового в цифровий формат – це одне, але провести глибинні цифрові трансформації – складний, різноаспектний та багатовимірний процес.

Відповідно до законодавства, зростаюча залежність і функціонування суспільства на основі цифрових даних, документів,

---

структур та процесів називається цифровізацією або діджиталізацією [9]. Цифровізацію також можна визначити як процес впровадження цифрових технологій для вдосконалення життєдіяльності людини, суспільства і держави [8]. Неологізм, який увійшов в українську мову лише кілька років тому, є транслітерацією англійського «digitalization» та, згідно з визначенням словника, означає зміни в усіх сферах суспільного життя, пов'язанні з використанням цифрових технологій. Цифровізація – насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливорює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір [9].

Отже, діджиталізація (цифровізація), на відміну від діджиталізації (оцифровування), звертає нас не до документів та їх форми, а, в першу чергу, до людини, суспільства, держави. Якщо ми говоримо про популярну фразу «держава в телефоні», то це якраз і буде найпростіший варіант визначення діджиталізації. Цифровізація – явище більш складне та передбачає впровадження цифрових технологій в усі сфери управлінської діяльності, але при цьому не замінює паперові носії, а, в основному, дублює їх [6].

Наступним терміном в цьому ланцюжку перетворень можна визначити цифрову трансформацію. Цифрові трансформації – спричинені використанням цифрових технологій зміни в природі людини, її мисленні, життєдіяльності та управлінні [8]. Досить спрощене визначення щодо цифрової трансформації містить законодавство: «Цифрова трансформація – діяльність, що має на меті використання цифрових технологій для вирішення традиційних проблем інноваційними способами» [10]. Однак, таке визначення не містить чітких ознак

описуваного явища та не вказує конкретну сферу його застосування. Разом з цим, варто зауважити, що таке визначення надане підзаконним актом, в законі ж відповідний термін поки що відсутній, отже, є перспективи подальшого надання його в законі з окресленням чітких ознак описуваного явища. Очевидно, що цифрова трансформація – наступний рівень впровадження цифрових технологій в процес публічного управління.

Таким чином, усі три терміни (діджитизація, диджиталізація та цифрова трансформація) означають процеси, що відбуваються всередині системи публічного управління (у даному випадку), які, за допомогою цифрових технологій, призводять до суттєвих змін. Різниця між ними полягає саме в тому, зміни якого характеру відбуваються. Якщо для оцифрування – це лише перехід від паперового документообігу до безпаперового, для цифровізації – автоматизація більшості процесів у сфері публічного управління для більш зручного та швидкого спілкування між державою та громадянином, то у випадку цифрової трансформації – це перехід до нового рівня взаєморозуміння між державою та громадянином, де на перший план починають виходити не кількісні показники, а якісні, і де пріоритетом є не лише швидкість та доступність двостороннього їх спілкування, а саме дотримання прав, свобод та інтересів людини і громадянина [6]. Без сумніву, цифрова трансформація є вступом до цифрового урядування, яке дуже швидко шириться світом і було визнано одним з основних пріоритетів для всіх країн, що розвиваються за версією ООН [5].

Важливим є відмежування терміну «електронне урядування» від інших, споріднених понять, таких, як «електронна держава», «електронна демократія», «електронний уряд», «електронний парламент».

Так, за законодавством України, електронна демократія – форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоврядування шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій в демократичних процесах, що дає змогу: посилити участь, ініціативність та залучення громадян на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівні до публічного життя; поліпшити прозорість процесу прийняття рішень, а також підзвітність демократичних інститутів; поліпшити зворотну реакцію суб'єктів владних повноважень на звернення громадян; сприяти публічним дискусіям та привертати увагу громадян до процесу прийняття рішень [11].

Поняття електронна демократія широко застосовується в англо-американській моделі електронного урядування. В українському ж законодавстві термін є відносною новелою, і, разом з терміном «електронний уряд» вперше був використаний в Концепції розвитку електронного урядування в Україні.

Електронний уряд – єдина інфраструктура міжвідомчої автоматизованої інформаційної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування між собою, з громадянами і суб'єктами господарювання. Електронний уряд є головною складовою електронного урядування [4].

Електронний парламент ставить технології, знання та стандарти в основу своїх бізнес-процесів і втілює цінності співпраці, інклюзивності, участі та відкритості для людей [12].

На відміну від попередніх двох термінів, саме визначення поняття «електронний парламент» наразі відсутнє в законодавстві нашої держави і вживається лише на теоретичному рівні і на рівні проектів нормативно-правових актів. Разом з тим, Регламент Верховної Ради України зазначає, що

електронна форма документообігу є основною, а усі документи, передбачені Регламентом, створюються в електронній формі [13], що, за своєю суттю, і є уособленням електронного парламенту.

До сучасних світових тенденцій розвитку електронного парламенту належать: його раціональне управління, надійна, але гнучка інфраструктура, система для управління всіма парламентськими документами, бібліотека і дослідні послуги, які підтримуються ІКТ, вебсайт, що пропонує у значному обсязі своєчасну і повну інформацію з декількома каналами для доступу до нього, різні методи для взаємодії з громадянами за допомогою традиційних засобів зв'язку, а також нові, більш інтерактивні медіа [14]. Парламент відіграє ключову роль у встановленні соціальних та політичних цінностей, котрі є корисними для всіх членів суспільства, незважаючи на їх різноманітність. Згідно з рекомендаціями Міжпарламентського союзу робота сучасних національних парламентів має базуватися на застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення ефективної роботи парламенту, прозорості, відкритості та підзвітності членів парламенту перед виборцями, налагодження діалогу між парламентом і громадянами, забезпечення повного доступу громадян до інформації про роботу парламенту, участі парламентарів у глобальному інформаційному суспільстві.

Електронний суд в Україні функціонує під назвою Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ст. 18 КАС [15], ст. 6 ГПК [16], ст. 14 ЦПК [17]). Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (далі – ЄСІТС) відповідно до закону забезпечує обмін документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, а також фіксування судового процесу і участь учасників судового процесу у судовому засіданні

в режимі відеоконференції [15]. Принципово важливим є те, що в межах ЄСІТС суд приймає електронні докази в справах. Так, електронні докази визначаються як є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), вебсайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі (ст. 99 КАС).

Так, на сьогодні, законодавством визначено існування трьох складових (підсистем) ЄСІТС:

- «Електронний кабінет»;
- «Електронний суд»;
- підсистема відеоконференцзв'язку [18].

Таким чином, поняття «Електронний суд» в Україні може трактуватися як в широкому, так і у вузькому значеннях. Так, у широкому значенні електронний суд – система ЄСІТС та інші елементи електронної взаємодії, що забезпечують функціонування судової системи в державі. У вузькому ж значенні, відповідно до законодавства, це одна з трьох складових системи ЄСІТС.

Ми визначаємо електронну державу як симбіоз наведених вище понять, таких, як «електронна демократія», «електронний парламент», «електронний уряд», «електронний суд». Це спосіб здійснення функцій держави за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій, який передбачає, перш за все, перехід від паперового документообігу до електронного на усіх рівнях влади, так само як і двосторонній зв'язок з громадянами за допомогою інтернет-мережі [19].

Таким чином, електронне урядування та його складові впевнено стали невід'ємними супутниками життя держави та суспільства.

2. Цифрове урядування

Однак, прослідковуючи міжнародні тенденції останніх років в сфері електронного урядування, не можна не звернути увагу на те, що електронне урядування починає поступатися іншому поняттю, більш складному та багатоаспектному – урядуванню цифровому. Так, якщо звернутися до останнього найбільш глобального в світі дослідження розвитку електронного урядування, яке оприлюднює ООН кожні два роки, то можна зустріти наступні тези: «Дорожні карти цифрового уряду мають підтримуватися довгостроковим баченням, національним лідерством і необхідним потенціалом. Вони повинні бути в змозі витримати випробування часом і пом'якшити кризи, свідками яких ми були під час пандемії COVID-19. Глобальне мислення з глобальним поглядом, яке відповідає національним та місцевим потребам, необхідне, коли ми просуваємося до майбутнього цифрового уряду...» [5]. Вперше цей звіт щодо електронного урядування мав назву «Цифровий уряд у Десятиліття дій для Цілей сталого розвитку». В будь-якому випадку, електронний уряд безповоротно витісняється цифровим урядом, на що є свої вагомі причини. Важливим є з'ясування причин такої стрімкої та раптової заміни одного поняття на інше, а також з'ясування того, чи спроможне нове поняття – цифрове урядування забезпечити відносно нову категорію прав людини – цифрові права.

Для того, щоб їх з'ясувати, необхідно спочатку звернутись до поняття цифрового урядування і виокремити риси, що відрізняють від його попередника. Цифровий уряд відноситься до використання інформаційних технологій для підтримки урядових операцій, залучення громадян та надання державних послуг, як стверджує Суспільство цифрового уряду у своїй місії. Хоча сучасні інформаційні технології забезпечують необхідну

основу, виражену термінами «цифровий» або застарілий «електронний», для цього явища державного сектору технології самі по собі недостатньо для охоплення масштабів і різних вимірів цифрового уряду, який, не помічений спочатку, а згодом навіть спірні, продовжують справляти все більший трансформаційний вплив на бізнес уряду в усіх його аспектах, на всіх рівнях і в усіх галузях [7].

На сьогодні в Україні це явище поки майже не досліджене. Так, одне з найвідоміших вітчизняних визначень цифрового урядування на сьогодні належить колективу авторів на чолі з проф. Куйбідою В.С., який зазначає, що цифрове урядування – це сервісно-орієнтована організація функціонування системи публічного урядування на основі цифрових технологій [8]. Перше і надважливе, на що необхідно звернути увагу в такому стислому, на перший погляд, визначенні – сервісна орієнтованість такої системи, що робить однозначним висновок про основну ціль, яку переслідує цифрове урядування – забезпечення прав людини. Друге, що видається принциповим – акцент на системі саме публічного урядування, демократичного за своєю природою, на протигагу застарілим концепціям державного управління, які досі вживаються в законодавстві в сфері здійснення електронного урядування. І третє – воно здійснюється на основі цифрових технологій.

Цифрове урядування – явище складне і багатоаспектне, що вимагає серйозних досліджень. Проте, вже сьогодні можна прийти до наступних висновків про відмежування цифрового урядування від електронного:

- 1) цифрове урядування – не одна зі стадій електронного урядування, а його якісне перевтілення;
- 2) цифрове урядування – це не про кількісні показники. Цифрове урядування – про якісні зміни;

- 3) метою електронного урядування від його започаткування було розповсюдження інтернет-технологій по всьому світу, мета ж цифрового – виведення їх на новий рівень;
- 4) розвиток електронного урядування здійснювався, перш за все, екстенсивним шляхом, тоді як цифрове передбачає розвиток інтенсивний;
- 5) цифрове урядування передбачає, передусім, глобальні трансформаційні процеси та нове розуміння якості цифрового «спілкування» між державою та суспільством.

Підсумовуючи, можна прийти до висновку, що цифрове урядування – це такий спосіб організації публічного управління за допомогою цифрових технологій, основною метою якого є задоволення прав, свобод та інтересів людини і громадянина на всіх рівнях взаємодії з державою [19].

«Трансформація цифрового уряду – це не лише технології. Йдеться, перш за все, про трансформацію державного управління та інновації як частину загального бачення та стратегії національного розвитку країни. Важливо розвивати потенціал для трансформації цифрового уряду. Для цього потрібен цілісний підхід, орієнтований на цінності та інституціоналізований на всіх рівнях влади та суспільства. Це тягне за собою фундаментальні зміни в мисленні державних службовців і в тому, як державні установи співпрацюють» [5].

Основні аспекти цифрової трансформації, на які звертає увагу цей документ, є наступними:

1. Цифрова трансформація уряду в основному стосується трансформації управління та культурних змін на підтримку загального бачення та стратегії національного розвитку країни та досягнення Цілей сталого розвитку [20].

2. Цифрова трансформація уряду вимагає цілісного підходу, який інституціоналізується на всіх рівнях управління та суспільства. Це може бути реалізоване за допомогою плану, який включає проведення аналізу контексту та ситуації, формулювання спільного бачення трансформації уряду та того, як цифрові технології будуть використані для досягнення суспільних цілей, розроблення стратегії та цифрової дорожньої карти трансформації уряду та запровадження механізмів моніторингу та оцінки для постійного подальшого вдосконалення.

3. Цифрова трансформація уряду повинна бути спрямована на сприяння цифровій інклюзії та забезпечення того, щоб усі люди, включаючи вразливі групи, мали доступ до нових технологій для покращення свого добробуту. Це повинно ставити людей на перше місце і обертатись навколо їх потреб [5].

Очевидно, що нова концепція цифрового урядування ставить людину та її потреби на перше місце, втілюючи принцип «держава для людини».

Проте важливо з'ясувати, що саме собою являє поняття «цифрове урядування» і чим відрізняється від урядування електронного, зауваживши, перш за все, що в Україні на сьогоднішній день цей термін є майже недослідженим.

Проте чому цифрове урядування є важливим інструментом для забезпечення цифрових прав людини? Ось, що про це зазначає ООН: «Зараз, як ніколи раніше, урядові лідери мають справу з критичним питанням, як найкраще трансформувати державний сектор, щоб ефективно надавати послуги та досягати Цілей сталого розвитку. Для багатьох країн відповідь полягає в тому, щоб використовувати інновації та цифрові та передові технології. Програми цифрових технологій можуть надати користувачам швидкий і легкий доступ до державних послуг і програм, а також можуть використовуватися для

створення механізмів участі, які дозволяють людям брати участь у прийнятті рішень, розробці та наданні послуг. Такі технології можуть підтримувати більшу відкритість та підзвітність уряду та можуть бути використані для підвищення довіри громадськості» [5]. Цифровий уряд, безсумнівно, перейшов у свою другу фазу, коли цифрова трансформація значних розмірів почала відбуватися і, як можна прогнозувати, буде продовжувати відбуватися в суспільстві в цілому і, як наслідок, неминуче, в уряді. Уряд буде як рушієм, так і посередником цієї трансформації [7].

Відтак, цифрове урядування, разом з супутніми явищами, які в своїй сукупності вже давно отримали узагальнюючу назву «цифрова термінологія» впевнено крокують світом. Важливим є те, щоб уряди країн, в тому числі України, впроваджуючи концепцію цифрового урядування в життя, зберегли ті масштабні позитивні напрацювання, що були зроблені для урядування електронного. Так само, як і пріоритетним є рух в напрямку відмови від концепції «управління заради управління» на користь нової концепції «урядування заради людини».

Впроваджуючи електронне, а, в майбутньому і цифрове урядування, важливо пам'ятати, що Україна обрала шлях демократизації своєї правової системи, визначивши головним правовим орієнтиром утвердження принципу верховенства прав і свобод людини і громадянина. Так, 31 жовтня 1995 р. Верховна Рада України прийняла Закон про приєднання України до Статуту Ради Європи [21], взявши, таким чином, на себе зобов'язання привести своє національне законодавство у відповідність із загальноновизнаними нормами міжнародного права, тобто правилами поведінки, що визнаються міжнародною спільнотою юридично обов'язковими і, зокрема, передбаченими Конвенцією про захист прав людини та основних свобод [22].

Отже, європейські цінності є безумовним базисом для проведення важливих трансформаційних процесів в Україні, утвердження прав та свобод людини та громадянина як ключового поняття таких перетворень, адже європейська інтеграція мала на меті свого створення саме захист прав людини та верховенство права; зміцнення та розширення демократії й співробітництва на всьому континенті; створення єдиних стандартів суспільної та законотворчої практики членів-держав; підвищення європейської правосвідомості, що базується на загальноєвропейських цінностях різних культур [23, с. 7].

3. Принципи впровадження електронного (цифрового) урядування

Для побудови такої правової системи необхідним є утвердження верховенства права та законності, сприйняття людини як найвищої соціальної цінності як це декларує Конституція. В цьому світі першочерговим завданням є встановлення рівноправності між громадянином та державою як рівноцінних партнерів адміністративних відносин. Враховуючи зазначені фактори, Україна повинна провести низку перетворень, які б модернізували застарілу систему радянського управління в демократичну та сучасну європейську систему публічної адміністрації. Далеко не останню роль в цих процесах відіграє закріплення принципів – основоположних засад, які започатковують всі подальші зміни. А. Файоль зазначав: «Будь-яке правило, будь-який адміністративний засіб, що зміцнює соціальне утворення або полегшує його здійснення, займає своє місце серед принципів» [24, с. 24].

Принципи мають властивості динамічного розвитку і трансформуються разом з державою, тому принципи взагалі, що впроваджуються в державі, повинні:

- 1) ґрунтуватися на законах розвитку суспільства, його соціальних та економічних законах і законах державного управління;
- 2) відповідати цілям управління, відображати основні якості, зв'язки і відносини управління;
- 3) враховувати часові та територіальні аспекти процесів державного управління;
- 4) мати правове оформлення, тобто бути закріпленими в нормативних документах, оскільки кожен принцип управління є цілеспрямованим – його застосовують для вирішення конкретних організаційно-політичних і соціально-економічних завдань [25, с. 368].

Формування принципів діяльності публічної адміністрації в Україні повинно стати відображенням переходу національної правової системи від принципу «людина – гвинтик системи» до принципу «державна для людини». Відтак, принципи електронного урядування, або ж, за новими стандартами, цифрового урядування, мають відображати основні тенденції, яким слідує Україна в контексті демократизації правової системи.

Для того, щоб зрозуміти, на яких засадах базується здійснення електронного урядування в Україні на сьогодні, необхідно, перш за все, звернутися до Концепції розвитку електронного урядування, де зазначається, що реалізація Концепції здійснюється за такими основними принципами:

- 1) цифровий за замовчуванням – забезпечення будь-якої діяльності органів влади (у тому числі надання публічних послуг, забезпечення міжвідомчої взаємодії, взаємодії з фізичними та юридичними особами, інформаційно-аналітичної діяльності) передбачає електронну форму реалізації як пріоритетну, а планування та

- реалізацію будь-якої реформи, проекту чи завдання – із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій;
- 2) одноразове введення інформації – реалізація підходу, за якого фізичні та юридичні особи лише один раз подають інформацію до органів влади, а у подальшому ця інформація повторно використовується органами влади для надання публічних послуг та виконання інших владних повноважень з дотриманням вимог захисту інформації та персональних даних. Важливо зауважити, що саме ці два перші закріплені принципи є вихідними для впровадження всієї системи електронного урядування, адже при відсутності пріоритету електронної форми над паперовою, так само, як і відсутність принципу одноразового введення інформації чи єдиного вікна, впровадження інших аспектів електронного урядування просто втрачає сенс;
  - 3) сумісність за замовчуванням – здійснення проектування та функціонування інформаційно-телекомунікаційних систем в органах влади відповідно до єдиних відкритих вимог та стандартів для забезпечення їх подальшої сумісності та електронної взаємодії та повторного використання;
  - 4) доступність та залучення громадян;
  - 5) відкритість та прозорість;
  - 6) довіра та безпека [4].

Вказаний перелік дає нам уявлення про базові принципи, за якими здійснюється електронне урядування, проте, варто підкреслити, він не є вичерпним. Так, «Засади реалізації органами виконавчої влади принципів державної політики цифрового розвитку» розширює цей перелік, зазначаючи,

що реалізація державної політики цифрового розвитку ґрунтується на принципах:

- 1) відкритості – полягає в забезпеченні відкритого доступу до відомчих даних (інформації), якщо інше не встановлено законодавством;
- 2) прозорості – полягає в забезпеченні можливості використання відкритих зовнішніх інтерфейсів до відомчих інформаційних систем, включаючи інтерфейси прикладного програмування;
- 3) багаторазовості використання – полягає в забезпеченні відкритого міжвідомчого обміну рішеннями та їх повторного використання;
- 4) технологічної нейтральності і портативності даних – полягає в забезпеченні доступу до відомчих сервісів і даних та повторного використання незалежно від технологій або їх продуктів;
- 5) орієнтованості на громадян – полягає в забезпеченні першочергового врахування потреб та очікувань громадян під час прийняття рішень щодо форм чи способів здійснення функцій держави;
- 6) інклюзивності та доступності – полягає в забезпеченні можливості для всіх громадян користуватися новітніми досягненнями інформаційних технологій доступу до сервісів;
- 7) безпечності та конфіденційності – полягає в забезпеченні для громадян і суб'єктів господарювання безпечного та надійного середовища, в якому відбувається електронна взаємодія з державою, включаючи повну його відповідність правилам і вимогам, встановленим законами України щодо захисту персональних даних та інформації, що належить державі, електронної ідентифікації та довірчих послуг;

- 8) багатомовності – полягає в забезпеченні надання громадянам і суб'єктам господарювання адміністративних, інформаційних та інших послуг, включаючи транскордонні, з використанням мови за їх вибором;
- 9) підтримки прийняття рішень – полягає в забезпеченні використання новітніх інформаційних технологій для розроблення програмних продуктів, які підтримують прийняття рішень органами виконавчої влади під час реалізації владних повноважень;
- 10) адміністративного спрощення – полягає в забезпеченні прискорення та спрощення адміністративних процесів шляхом їх цифрового розвитку;
- 11) збереження інформації – полягає в забезпеченні зберігання рішень, інформації, записів та даних, достовірності та цілісності, а також їх доступності відповідно до політики безпеки та конфіденційності протягом певного часу;
- 12) оцінювання ефективності та результативності – полягає в проведенні всебічного оцінювання та порівняння не менш як двох альтернативних рішень для забезпечення ефективності та результативності реалізації владних повноважень [26].

Проаналізувавши цей перелік, можна прийти до висновку про те, що він є значно конкретнішим за змістом та враховує також принципи, якими послуговуються міжнародні організації, складаючи рекомендації щодо впровадження цифрового урядування. Відразу звернемо увагу на один важливий аспект: ООН не виділяє окремо принципів електронного урядування, а дає перелік принципів ефективного урядування для сталого розвитку, вказуючи, як кожен принцип безпосередньо чи опосередковано впливає на становлення цифрового урядування. Так,

документи ООН звертають увагу на такі основоположні принципи ефективного урядування:

1) ефективність:

- компетентність: для ефективного виконання своїх функцій установи повинні мати достатньо досвіду, ресурсів і засобів для адекватного виконання завдань, що входять в коло їх ведення;
- розумна державна політика: для досягнення намічених результатів напрямки державної політики повинні бути узгоджені один з іншим і мати під собою справжню або сформовану основу в повній відповідності з реальною ситуацією, мотивом і здоровим глуздом;
- співпраця: для вирішення проблем, що становлять спільний інтерес, установи на всіх рівнях влади і в усіх секторах повинні діяти спільно з недержавними ними суб'єктами, прагнучи до реалізації одних і тих же цілей, задумів і результатів;

2) підзвітність:

- сумлінність: діючи в державних інтересах, державні службовці повинні виконувати свої офіційні обов'язки чесно, справедливо і з дотриманням моральних принципів;
- гласність: для забезпечення підзвітності і можливості контролю з боку громадськості установи повинні бути відкритими при виконанні своїх функцій і сприяти доступності інформації, допускаючи лише конкретні і обмежені винятки, передбачені законом;
- незалежний нагляд: щоб не підривають довіру до уряду, наглядові органи повинні діяти строго

з дотриманням професійних норм, незалежно і не підпадаючи під вплив з боку інших осіб;

3) всеосяжність:

- принцип «ніхто не повинен бути забутий»: для забезпечення того, щоб всі люди могли реалізувати свій потенціал в умовах гідності та рівності, в рамках державної політики необхідно враховувати потреби і сподівання всіх верств суспільства, в тому числі найбільш вразливих і тих, хто піддається дискримінації;
- недопущення дискримінації: для дотримання, захисту і заохочення прав людини та основних свобод для всіх доступ на державну службу повинен надаватися на загальних умовах рівності, без яких би то не було розходжень за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного або соціального походження, майнового стану, місця народження, інвалідності та іншими ознаками;
- участь: щоб держава була ефективною, всі впливові політичні групи повинні брати активну участь у вирішенні питань, які їх безпосередньо зачіпають, і мати можливість впливати на політику;
- субсидіарність: для забезпечення того, щоб уряд реагував на потреби і сподівання всіх людей, центральні органи повинні виконувати тільки ті функції, які не можуть бути здійснені ефективно на більш низькому або місцевому рівні;
- рівність між поколіннями: для забезпечення благополуччя і якості життя всіх людей установи повинні планувати свої адміністративні дії таким чином,

щоб задоволення короткострокових потреб нинішнього покоління погоджувалося з більш довгостроковими потребами майбутніх поколінь [5].

Таким чином, проаналізувавши зазначені принципи, приходимо до наступних висновків:

- 1) принципи електронного (цифрового) урядування є майже ідентичними та часто не розмежовуються в міжнародному законодавстві з іншою важливою групою принципів – належного урядування, що є логічним з огляду на те, що вони мають одну основу – поняття «урядування»;
- 2) в міжнародному просторі принципи належного урядування нерозривно пов'язані з принципами сталого розвитку;
- 3) в Україні існують спеціальні принципи електронного урядування, закріплені на рівні підзаконних актів;
- 4) список принципів є невичерпним та не співпадає у різних актах законодавства.

На нашу думку, для України на сьогодні важливим є уніфікувати перелік принципів для електронного (у перспективі – цифрового) урядування, що доцільно би було зробити на рівні спеціального Закону «Про електронне урядування», оскільки саме закріплення принципів створює той базис, закладає ту основу, на якій в майбутньому можна будувати інші аспекти цифрових трансформацій – мету, завдання, напрямки впровадження електронного урядування тощо, адже впровадження електронного урядування в нашій державі на належному рівні є не просто побажанням для того, щоб «йти в ногу з часом», це є нагальна необхідність, своєрідний виклик ХХІ століття, а спілкування між державою і громадянином у зручному для останнього форматі – важливим показником утвердження

демократичних сучасних цінностей для міжнародного іміджу України [27] та того, що наша держава у своїх масштабних реформах рухається в одному основному напрямку – до створення держави, для якої основним пріоритетом є і буде в майбутньому захист прав, свобод та інтересів людини і громадянина.

4. Електронне урядування – новий етап трансформаційних перетворень в Україні

Дійсно, з 1997 року система державного управління України перебуває в стані постійного реформування. Адміністративну реформу в Україні можна визначити як явище всеохоплююче, різноаспектне та багатовекторне. Так, Концепцією адміністративної реформи визначалося, що її метою є поетапне створення такої системи державного управління, що забезпечить становлення України як високорозвинутої, правової, цивілізованої європейської держави з високим рівнем життя, соціальної стабільності, культури та демократії, дозволить їй стати впливовим чинником у світі та Європі. Її метою є також формування системи державного управління, яка стане близькою до потреб і запитів людей, а головним пріоритетом її діяльності буде служіння народові, національним інтересам [28].

Загалом, адміністративна реформа за своїм змістом є комплексом політико-правових заходів, які полягають в структурних, функціональних та державно-службових перетвореннях насамперед у сфері виконавчої влади, з метою перетворення її з владно-репресивного механізму на організацію, що служить суспільству, і створення на цій основі ефективної системи державного управління [29, с. 4]. Свого часу Джон Монтгомері (Montgomery, John) надав наступне визначення: «Адміністративна реформа – це політичний процес, призначений для коригування відносин між бюрократією та іншими елементами

суспільства або всередині самої бюрократії» [30]. Таке визначення може видатись досить застарілим та вузьким, проте воно добре відображає суть описуваного явища.

У більш широкому та ще більш стислому вигляді описує адміністративну реформу Родерік Гровз (Roderick T. Groves) «впровадження в країни, що розвиваються, адміністративної технології, яка, в основному, виходить від західних країн» [31]. Виходячи з контексту, розуміємо словосполучення «адміністративна технологія» принаймні в двох значеннях: по-перше, як послідовність та системність втілюваних кроків під час трансформацій всередині країни, по-друге, як запровадження технологій в прямому сенсі цього слова в систему публічного управління, тобто те, що ми звикли називати електронним урядуванням, або, за сучасним стандартом «цифровим урядуванням».

Вона здійснюється кожного разу, коли існуюча система виконавчої влади об'єктивно не забезпечує належної організації виконання законів [32, с. 144]. Остання теза свідчить про те, що на сьогодні поняття «адміністративна реформа» не тільки не втратила своєї актуальності, але й набула нового сенсу, оскільки «демократизація і гуманізація стосунків між виконавчою владою, її посадовими особами з одного боку та громадянами, іншими приватними особами є принциповим напрямком розвитку і вдосконалення системи виконавчої влади» [33, с. 285].

Вітчизняна адміністративна реформа була поділена в своїй реалізації на декілька напрямів:

- перший – це створення нової правової бази, що регламентує державне управління в Україні;
- другий – це формування нових інститутів, організаційних структур та інструментів здійснення державного управління;

- третій – це кадрове забезпечення нової системи державного управління;
- четвертий – це зміцнення та формування нових фінансово-економічних основ функціонування державного управління;
- п'ятий – це наукове та інформаційне забезпечення системи державного управління, формування механізмів наукового та інформаційного моніторингу її функціонування [28].

Відтак, реформування системи органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, як головних об'єктів адміністративної реформи, є абсолютно неможливим без належного їх забезпечення інформаційними технологіями – на початку реформування, цифровими технологіями – на сучасному етапі: «...проведення адміністративної реформи має супроводжуватися цілеспрямованим застосуванням нових інформаційних технологій у сфері державного управління. Підвищення ефективності державного управління залежить від якісно нового рівня інформаційного забезпечення органів виконавчої влади» [28]. Основними завданнями інформатизації державного управління було визначено створення інформаційної системи державного управління; визначення потреб органів влади у нових інформаційних технологіях та базах даних; здійснення безпаперового документообігу; розробка нормативно-правових актів з питань інформатизації адміністративної системи, у тому числі її захисту [28].

Все вищевикладене влучно характеризує ті процеси, що відбувається в останні роки під час активного всебічного впровадження електронного урядування. Відтак, можна зробити абсолютно обґрунтований висновок, що наразі адміністративна реформа виходить на новий етап – етап цифрового розвитку.

Підтвердженням цього є наступні законодавчі акти:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання реформування державного управління України» 2016 року зазначає, що система електронного документообігу та електронної взаємодії має бути єдиною, так само, як вебпортали ОВВ, а також система надання адміністративних послуг, для чого і має бути створено єдиний профільний ОВВ у вигляді міністерства [34].

2. Концепція розвитку електронного урядування [4] підкреслює, що повсякденне життя громадян стає дедалі все більш «цифровим», що передбачає високий рівень очікувань від діяльності органів влади, зокрема розвитку сучасних електронних форм взаємодії, прозорості та відкритості діяльності та залучення громадян до прийняття управлінських рішень.

3. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства [9] чітко визначила основні цілі цифрового розвитку в економічній сфері.

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання цифрового розвитку» 2019 [26] року так само спрямована на підтримку цифровізації в Україні і має роз'яснювальний характер щодо державної політики цифрового розвитку.

5. І, зрештою, створення профільного провідного центрального органу виконавчої влади в зазначеній сфері – Міністерства цифрової трансформації [35] – свідчить про пріоритетність розвитку цифрового урядування в контексті подальшого реформування системи публічного управління в Україні. Створення профільного міністерства для формування державної політики в сфері цифровізації стало важливою віхою у напрямку до побудови цифрового урядування в Україні.

Цифрове (електронне) урядування є невід'ємною складовою сучасного етапу адміністративної реформи, що триває,

і виступає в щодо неї, щонайменше, в трьох вимірах: 1) як інструмент здійснення адміністративної реформи; 2) як одна з найважливіших цілей адміністративної реформи; 3) як показник ефективності як адміністративної реформи загалом, так і публічного управління на конкретному етапі зокрема.

Цифрове урядування нерозривно пов'язане з адміністративною реформою – як її складова, мета та індикатор ефективності. На сьогодні цифрове урядування вже є не просто дороговказом, а цілком конкретною метою, на досягнення якої спрямовано чимало дій з боку держави. Своєчасність та послідовність втілення запланованих кроків держави наблизять Україну до статусу «цифрової держави» та, що є головним, значно спростить вирішення великої кількості повсякденних питань у взаємодії між державою та громадянами [36].

Відповідно до Концепції розвитку електронного урядування в Україні, розвиток цієї сфери визначено одним з першочергових пріоритетів реформування системи державного управління. Також у рамках реалізації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Україна має забезпечити комплексний розвиток електронного урядування відповідно до європейських вимог [4].

Проте, важливо усвідомлювати, що впровадження інформаційних технологій в управлінські процеси держави не стало пріоритетом раптово з стрімким поширенням таких технологій в світовому вимірі – це питання постало відразу після прийняття Основного Закону. Так, Концепція адміністративної реформи, розроблена ще у 1997 році, зазначає: «Підвищення ефективності державного управління залежить від якісно нового рівня інформаційного забезпечення органів виконавчої

влади. У зв'язку з цим основними завданнями інформатизації державного управління мають бути:

- 1) створення інформаційної системи державного управління;
- 2) визначення потреб органів влади у нових інформаційних технологіях та базах даних;
- 3) розробка типових проектів та стандартів інформатизації державного управління;
- 4) здійснення державного керівництва впровадженням нових інформаційних технологій в сфері державного управління;
- 5) організація міжнародного співробітництва у галузі обміна інформацією щодо державного управління;
- 6) здійснення безпаперового документообігу;
- 7) удосконалення статистичної звітності стосовно функціонування органів виконавчої влади;
- 8) розробка нормативно-правових актів з питань інформатизації адміністративної системи, у тому числі її захисту» [28].

І це наштовхує на роздуми про те, що електронне урядування мало активно розвиватись та впроваджуватись в Україні ще з 1998 року, адже вже тоді було чітке бачення та усвідомлення абсолютної необхідності таких процесів для демократизації бюрократичної системи державного управління, що існувала тоді і що частково ще існує зараз. Концепція ж розвитку електронного урядування, прийнята аж через 20 років після згаданого документу, зазначає наступні глобальні напрями подальшого розвитку електронного урядування:

- 1) модернізація публічних послуг та розвиток взаємодії влади, громадян і бізнесу за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій;

- 2) модернізація державного управління за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій;
- 3) управління розвитком електронного урядування.

Якщо провести аналіз вказаних напрямів, то, можна зауважити, що вони, в основному, зберегли свою актуальність, прийнявши лише більш сучасну форму і нові стандарти сьогодення.

Інший нормативний акт – Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки, вказує нам на такі пріоритетні напрями розвитку держави за допомогою та в контексті електронного урядування:

- 1) подолання цифрового розриву шляхом розвитку цифрових інфраструктур;
- 2) розвиток цифрових компетенцій;
- 3) впровадження концепції цифрових робочих місць;
- 4) цифровізація реального сектору економіки;
- 5) реалізація проектів цифрових трансформацій;
- 6) громадська безпека;
- 7) освіта;
- 8) сфера охорони здоров'я;
- 9) електронна демократія тощо [9].

Звернемо увагу, що і тут декілька перших пунктів розвитку співпадають з попередніми концептуальними документами, тобто основні пріоритети держави залишаються незмінними, так само, як і проблемні питання, що потребують нагального вирішення.

«Утворення нової системи державного управління потребує сучасного технічного, технологічного, програмного та фінансового забезпечення, а також нових комунікаційних ліній. Це також потребує відповідної підготовки персоналу державного управління до роботи в умовах глобальної інформатизації» [28].

Отже, пріоритетними завданнями подальшого розвитку електронного урядування в Україні можна визначити:

- 1) створення уніфікованої підзаконної бази нормативних актів, які б регламентували порядок впровадження і взаємодії новоствореної інформатизованої системи;
- 2) формування політичної волі щодо перерозподілу коштів (скорочення видатків на паперові носії та скерування їх на забезпечення органів державної влади новими електронними носіями);
- 3) розгляд звернень громадян в електронному вигляді; згідно з Законом «Про звернення громадян», органи державної влади та місцевого самоврядування зобов'язані об'єктивно, всебічно і вчасно перевіряти заяви чи скарги, що до них надходять, проте, враховуючи кількість звернень, строки, встановлені Законом дуже часто порушуються, не в останню чергу через складну процедуру реєстрації таких звернень в електронному варіанті. Тож те, що звернення надходять лише в електронному вигляді, значно спростить процес його реєстрації, розгляду та вчасного усунення можливих порушень;
- 4) надання всього спектру адміністративних послуг онлайн. Необхідно зазначити, що це завдання, поміж інших, поки вдається виконати чи не найкраще, оскільки на сьогодні більшість адміністративних послуг все ж надає. Основною проблемою залишається відсутність доступу суб'єктів надання адміністративних послуг до єдиної бази даних, через що громадянам доводиться надавати значний пакет документів щоразу при замовленні кожної окремої послуги;
- 5) впровадження електронного документообігу в усіх органах державної влади та місцевого самоврядування

без винятку з одночасним підвищенням навиків користування інформаційними технологіями державних службовців тощо [37].

Таким чином, розвиток електронного урядування в Україні було, є і буде пріоритетним завданням держави, перш за все, через те, що воно наближує Україну до міжнародних демократичних стандартів, створюючи таку систему публічного управління, за якої людина, її права, свободи та інтереси є безумовним пріоритетом та точкою відліку для всіх подальших перетворень.

Варто окремо наголосити, що під час будь-яких трансформаційних процесів у державі особливої важливості набуває характер структурно-функціональних зв'язків, які утворюються між органами публічного управління. Часто саме вони відіграють одну з ключових ролей та визначають долю тих чи інших реформ, оскільки важливо не тільки те, що саме відбувається, але й те, яким чином це відбувається.

Загалом, структурно-функціональні зв'язки між органами державної влади бувають декількох видів:

- 1) субординація;
- 2) координація;
- 3) реординація.

Так, відносини субординації є класичними для державного управління, вони уособлюють саму суть державного управління – відносини влади-підпорядкування та є невід'ємним елементом «виконавчої вертикалі». Координація являє собою процес, спрямований на погодження діяльності між різними структурними елементами (органами, установами, організаціями) державного механізму, результатом якого є досягнення загальних цілей і завдань держави [38, с. 169]. Реординацією ж зазвичай вважають третю модель соціального управління, за

якої здійснюється правове перепідпорядкування однієї спільноти іншій або одних сторін, частин і елементів якої-небудь спільноти іншим, як горизонтально, так і вертикально. Реординація (походить від лат. *reordination-*, *reordinatio*, - переставити, змінити місцями [39]) є постійним супутником не лише координації, але і субординації [40, с. 146–147]. І якщо для субординації характерна наявність владних повноважень у вищого рівня в системі управління відносно нижчого, то це не означає, що у нижчого рівня немає повноважень щодо вищого. Відносини, які можуть виникати в процесі реалізації таких повноважень, є відносинами реординації. Найбільш поширений випадок – коли керований об'єкт повідомляє про свої наміри або подає клопотання, а керівний суб'єкт зобов'язаний на них у певний спосіб відреагувати. До того ж реординаційні зв'язки необов'язково є реакцією на той чи інший управлінський вплив, а можуть виникнути незалежно від них і мають не просто інформаційний, а управлінський характер [41, с. 228–230].

Професор В.Б. Авер'янов свого часу зазначав, що сутність реординаційних відносин полягає в наступному: з одного боку, громадянам як підвладним об'єктам надаються права вимагати від суб'єктів виконавчої влади належної поведінки щодо реалізації прав і свобод громадян, з іншого, на зазначених суб'єктів громадянами покладаються чіткі обов'язки щодо неухильного виконання вищезазначених вимог. Водночас забезпечується суворий режим дотримання суб'єктами виконавчої влади і взятих на себе обов'язків за допомогою засобів адміністративного оскарження їхніх актів і дій та судового захисту порушених цими актами або діями прав і свобод громадян. Тим самим створюється якісно відмінний від колишнього адміністративно-правового режиму регулювання режим відносин між державою, її органами та посадовими особами і громадянами [42, с. 37].

Якщо знов звернутися до електронного урядування, то, як вже було зазначено, воно визначається як форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [4], що і є за своєю суттю відносинами реординачії. Крім того, варто враховувати, що забезпечення європейських стандартів дотримання прав і свобод людини і громадянина пов'язане, зокрема, з необхідністю приділення особливої уваги зворотному зв'язку соціального середовища та управління.

Так, класичними ознаками реординачійних відносин вважають такі:

- 1) один орган має право вимагати від іншого здійснення певних дій (утримання від певних дій), як реакцію на своє звернення;
- 2) передбачають обов'язок (що має бути закріплений у законодавстві) керуючого об'єкта відреагувати на зазначені звернення в певному порядку та в певні строки [43, с. 104].

В цілому, реординачійні відносини можна вважати протилежними, за своєю сутністю, відносинам вертикальним. Відтак, якщо субординаційні відносини характеризуються як «вертикальні», тоді реординачійні, відповідно, є «зворотно-вертикальними». Відтак, реординачійні відносини можна визначити як відносини в сфері соціального управління, за яких об'єкт управління наділений правом вимагати від суб'єкта управління належного виконання наданих йому функцій з метою реалізації, захисту або відновлення його прав, свобод та законних інтересів [44, с. 92]. Фактично, саме це і відбувається при здійсненні

електронного урядування. Більше того, відносини реорданації є переважаючими в цьому процесі, оскільки саме електронне урядування спрямоване, перш за все, на забезпечення можливостей громадянами реалізації своїх прав через звернення до органів публічної адміністрації.

Розвиток та поширення сучасних інформаційно-комунікаційних технологій створює нові можливості для забезпечення взаємодії та співпраці органів влади, громадян і бізнесу, високоякісного обслуговування фізичних та юридичних осіб державою, у тому числі залучення громадян до проектування електронних послуг та отримання якісного зворотного зв'язку [4].

Таким чином, приходимо до висновку, що реорданаційні відносини не тільки наявні в процесі здійснення електронного (цифрового) урядування, але й відіграють провідну роль у них, оскільки і субординація, і координація не можуть самостійно забезпечити виконання всіх завдань, що визначені як пріоритетні для електронного урядування.

Використання цифрових технологій всупереч інтересам суспільства та/або з порушенням прав та законних інтересів окремих осіб (насамперед, їх цифрових прав) загрожує як громадянському суспільству [45]. Для позначення «інформаційного суспільства» нерідко використовують синонімічний термін «цифрове суспільство», оскільки сучасні інформаційно-комунікаційні технології працюють з інформацією в дискретній, цифровій формі, а різницю між членами суспільства в можливостях і засобах участі в суспільному житті позначають як «цифровий розрив» (цим поняттям оперує і український законодавець, визначаючи його як одну з проблем становлення цифрової економіки, що потребує нагального вирішення [45, с. 32]. Важливо звернути увагу на те, про що

йдеться в Декларації принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальна задача в новому тисячолітті» (далі – Декларація принципів ІС), від 12 грудня 2003 р. в Женеві за результатами Всесвітньої зустрічі на вищому рівні з питань інформаційного суспільства [46], а саме: інформаційно-комунікаційні технології слід розглядати як інструмент, а не самоціль, що можуть забезпечити величезний позитивний ефект (підвищення продуктивності праці, економічного зростання, створення нових робочих місць та розширення можливості працевлаштування, підвищення рівня життя тощо). Це варто взяти до уваги і сьогодні, оскільки основною ціллю було та залишається побудова правової держави та громадянського суспільства, в розбудові яких інформаційних та комунікаційних технологій відіграють важливу роль, оскільки мають величезний вплив на всі аспекти життя людей та суспільства в цілому.

Україна, в своєму становленні електронного урядування, постійно задається питанням: яку саме модель електронного урядування взяти за зразок? Так, в сучасному світі основними вважаються такі регіональні моделі електронного урядування:

- 1) континентально-європейська модель;
- 2) англо-американська модель;
- 3) азійська модель [47].

Континентально-європейська модель характеризується, перш за все, наявністю недержавних інститутів, таких, як Європейський парламент, рекомендації якого є обов'язковими до виконання всіма країнами-членами ЄС, високим ступенем інтегрованості до єдиного інформаційного простору і вільним доступом до інформації, жорстким законодавством, що регулює інформаційні правовідносини. Континентально-європейська модель електронного урядування є найбільш збалансованою через те, що повинна враховувати значну відмінність

в економічному, політичному, культурному та технічному потенціалі членів ЄС. Найбільш успішно європейська модель реалізується у Франції, Німеччині, Естонії, Норвегії, Австрії, Болгарії тощо.

Особливими рисами англо-американської моделі електронного урядування можна назвати те, що всі електронні послуги рівномірно надаються через будь-які інформаційні канали: інтернет, мобільний зв'язок, цифрове телебачення і т.п. Окрім цього, країни, що використовують цю модель електронного урядування, є лідерами з впровадження і застосування різних форм дистанційного навчання, в першу чергу з використанням інтернет-мережі, що також є одним з найсуттєвіших показників рівня розвитку держави. Важливою складовою успіху впровадження англо-американської моделі електронного уряду стали значні реформи всієї структури роботи держави з інформаційними потоками і введення системи персональної відповідальності за інформатизацію держорганів [48, с. 76].

Азійська модель побудована з урахуванням високого рівня корпоративної культури країн даного регіону ті історичної специфіки управління. Сингапур, в якому з'явився перший прообраз електронного урядування, є класичним представником азійської моделі електронного урядування. Саме на теренах цієї країни вперше в світі стали доступними електронні послуги, а право на звернення до суду значно спростилося завдяки можливості подання позову в електронному варіанті. Основною вадою сингапурського «електронного дива» стала необхідність координації процесу впровадження електронної взаємодії на всіх рівнях державного управління [47, с. 289]. Варто зазначити, що саме азійська модель з року в рік доводить свою ефективність. Так, представник цієї моделі Республіка Корея вже багато років поспіль є одним з лідерів світового

рейтингу за розвитком електронного урядування [5]. Уряд цієї держави при формуванні моделі електронної демократії зробив акцент на задоволенні інформаційних потреб населення та впровадження інформаційно комунікативних технологій в систему культури та освіти.

Наразі світовими лідерами за рівнем розвитку електронного урядування є такі країни, як: Республіка Корея, Данія, Естонія, Фінляндія, Австралія, Швеція, Велика Британія [5].

Висновки

Наведений вище перелік свідчить про те, що, незалежно від того, до якої регіональної моделі належить держава, кожна з них здатна на значний прогрес у розвитку за короткий період часу, а, отже, ми робимо такі висновки:

- 1) належність до певної моделі електронного урядування не є визначальним фактором розвитку держави в цій сфері;
- 2) кожна з моделей має свої як переваги, так і недоліки, тому не варто їх порівнювати між собою через призму «кращий-гірший» [19].

Проте найважливіший висновок, який ми маємо зробити для себе – це те, що Україна є самостійною, незалежною та демократичною державою, здатною, без сумніву, розробити свою унікальну та особливу модель електронного урядування, з якої весь світ би брав приклад.

Цифровізація та її основа – електронне урядування на сьогодні є певним дороговказом для найбільш розвинутих з точки зору цифрових технологій країн та орієнтиром на майбутнє для інших. Маємо надію, що цифровий етап адміністративної реформи стане основою для її переходу на якісно новий рівень – коли підхід «держава для людини» назавжди замінить підхід «управління заради управління».

Таким чином, розвиток електронного урядування в Україні було, є і буде пріоритетним завданням держави, перш за все, через те, що воно наближує Україну до міжнародних демократичних стандартів, створюючи таку систему публічного управління, за якої людина, її права, свободи та інтереси є безумовним пріоритетом та точкою відліку для всіх подальших перетворень.

Якісне перевтілення, до якого нас спрямовує цифрове урядування, символізує нову еру у відносинах між громадянином та державою за допомогою ІКТ. Безперечно, це новий рівень сприйняття громадянина не як об'єкта, на якого спрямовані дії органів управління, а як суб'єкта управління та прийняття рішень, більше того, нова категорія прав, що поступово формуватиметься за допомогою цифрового урядування – цифрові права громадян так само стануть вагомим інструментом впливу громадянина на державу в різних аспектах їх дотику.

Література:

1. Названо слово року за версією словника сучасної української мови. URL: <https://ua.news/ua/nazvano-slovo-goda-po-versyy-slovarya-sovremennogo-ukraynskogo-yazyka/>
2. Інформаційне суспільство. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Інформаційне_суспільство
3. Electronic Governance//Recommendation Rec (2004)15 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 15 December 2004 and explanatory memorandum URL: [http://www.coe.int/t/dgap/democracy/activities/ggis/e-governance/Key_documents/Rec\(04\)15_en.pdf](http://www.coe.int/t/dgap/democracy/activities/ggis/e-governance/Key_documents/Rec(04)15_en.pdf)
4. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України (2017). № 649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-p#Text>
5. United Nations E-government survey 2020. Digital Government in the Decade of Action for Sustainable Development. URL : [https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2020-Survey/2020%20UN%20E-Government%20Survey%20\(Full%20Report\).pdf](https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2020-Survey/2020%20UN%20E-Government%20Survey%20(Full%20Report).pdf)

6. Міхровська М. (2021) Діджиталізація, діджиталізація, цифрова трансформація: зміст та особливості. Грааль науки, (1), с.128–130. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/grail-of-science/article/view/9104>

7. Hans J. Scholl. 2020. Digital Government: Looking Back and Ahead on a Fascinating Domain of Research and Practice. Digit. Gov.: Res. Pract. 1, 1, Article 7 (January 2020), 12 pages. URL: <https://dl.acm.org/doi/fullHtml/10.1145/3352682>

8. Куйбіда В.С. Цифрове врядування в Україні: базові дефініції понятійно-категоріального апарату. В.С. Куйбіда, О.В. Карпенко, В.В. Наместнік. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління. 2018. № 1. С. 5–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaddy_2018_1_3

9. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України). № 67-р. (2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text>

10. Про забезпечення реалізації деяких питань цифрового розвитку (наказ Державного агентства з питань електронного урядування України). № 24. (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0024883-19#Text>

11. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації (розпорядження Кабінету Міністрів України) (2017) № 797-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-p#n13>

12. World e-Parliament report 2020. URL: <https://www.ipu.org/resources/publications/reports/2021-07/world-e-parliament-report-2020>

13. Про Регламент Верховної Ради України. Закон України (2010). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1861-17#Text>

14. Чукут С.А. Впровадження електронного парламенту в Україні в контексті сучасних світових тенденцій. URL: <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/02/Vprovadzhennya-elektronnogo-parlamentu.pdf>

15. Кодекс адміністративного судочинства : Закон України (2005). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15?find=1&text=електрон+суд#w2_206

16. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України (1991). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>

17. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України (2004). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

18. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної

системи : Рішення Вищої Ради правосуддя від 17.08.2021 № 1845/0/15-21.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>

19. Міхровська М.С. Цифрове урядування як новий рівень взаємодії держави та суспільства. Юридичний науковий електронний журнал. № 7/2020. С. 272–275. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2020/72.pdf

20. Цілі сталого розвитку. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html>

21. Про приєднання України до Статуту Ради Європи : Закон України від 31 жовтня 1995р. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 38. Ст. 287.

22. Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 р. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 40. Ст. 263.

23. Петров Р.А. (ред.) Право Європейського Союзу : навчальний посібник. Істина, 2011.

24. Файоль А. Общее промышленное управление. 1923. 122 с.

25. Щекин Г.В. Социальная теория и кадровая политика : монографія. МАУП, 2000. 576 с.

26. Деякі питання цифрового розвитку : Постанова Кабінету Міністрів України. від 30 січня 2019 року № 56. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/56-2019-п#n18>

27. Міхровська М. Принципи впровадження цифрового урядування. Юридичний науковий електронний журнал. № 7/2021. С. 182–184. URL: http://lsej.org.ua/7_2021/47.pdf

28. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні (Указ Президента України). No 810/98. (1998). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text>

29. Тимошук В.П. (ред.) (2002). Адміністративна реформа – історія, очікування та перспективи. Київ : Факт.

30. Montgomery J.D. (1967). Sources of Administrative Reform: Problems of Power, Purpose, and Politics. Comparative Administrative Group, American Society for Public Administration. URL: [https://www.scirp.org/\(S\(i43dyn45teexjx-455qt3d2q\)\)/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=37707](https://www.scirp.org/(S(i43dyn45teexjx-455qt3d2q))/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=37707)

31. Groves R.T. (1976) Administrative Reform and Political Development. In: Leemans A.F. (eds) The Management of Change in Government. Institute of Social Studies (Series on the Development of Societies), vol. 1. Springer, Dordrecht. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-94-010-1383-3_3#citeas

32. Пахомов І. (2001). Адміністративна реформа: як її розуміти? *Право України*. (3). С. 144–145.
33. Погорілко В.Ф. (ред.) (2002). *Органи державної влади України*. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького.
34. Деякі питання реформування державного управління України (розпорядження Кабінету Міністрів України). № 474-р. (2016.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-p#Text>
35. Питання міністерства цифрової трансформації (постанова Кабінету Міністрів України). № 856. (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-p#Text>
36. Міхровська Марина. Адміністративна реформа та цифрове урядування: нова точка відліку. *Збірник наукових праць ЛОГОС* (2020): 28–30. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/7672>
37. Міхровська М.С. (2012). Розвиток електронного урядування як пріоритетне завдання становлення публічної адміністрації в Україні. Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». Том 25 (64). 2012. No 1. С. 298–304.
38. Серьогін С.М. (ред.) *Синергетичні засади державного управління в умовах реформ: Монографія*. ДРІДУ НАДУ. 2007. 194 с.
39. Merriam-Webster. (n.d.). Reordination. In Merriam-Webster.com dictionary. Retrieved September 15, 2021, from. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/reordination>
40. Бурганова Л.А. *Социология управления : учебник*. Изд-во КГТУ, 2007. 246 с.
41. Курашвили Б.П. *Очерк теории государственного управления*. Наука, 1987. 294 с.
42. Авер'янов В.Б. Демократизація адміністративного права – ключове завдання його реформування. *Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики*. Факт, 2003. С. 37.
43. Дерещ В.А. *Органи виконавчої влади України та управлінські відносини*. Монографія. ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. 180 с.
44. Міхровська М. Роль реординаційних відносин у демократизації виконавчої влади. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2013. Вип. 2. С. 91–93.
45. Вінник О. *Право цифрової економіки : монографія // НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України*. К., 2021. 350 с. С. 20.

46. Декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c57#Text

47. План модернізації державного управління: пропозиції щодо приведення державного управління та державної служби України у відповідність із принципами і практиками демократичного урядування / за заг. ред. Т. Мотренка. Київ : Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу, 2010. 396 с.

48. Романенко Е.О. Електронний уряд – нова модель інформаційно-комунікативних відносин. Європейські перспективи. 2015. Вип. 6. С. 75.